

CHT
EL PRIVILEGI REIAL DE NOMENAMENT
QUINQUENNAL D'UN CIUTADÀ HONRAT
A FAVOR DE LA CIUTAT DE
TARRAGONA
(1645)

Quan Armand de Fluvià em va proposar d'escriure un breu article divulgatiu per a fer conèixer la llista de ciutadans honorats que el consistori municipal tarragoní va nomenar al llarg de la segona meitat del s. xvii i principi del següent, em vaig veure involucrat—sense haver-ho pretès—en una empresa més ambiciosa. Mai no m'ha agradat presentar dades d'arxiu, així, *a palo seco*, sobretot quan podia compilar amb relatiu poc esforç una sèrie de dades sobre el privilegi concedit per Felip III a Tarragona el 1645. A mesura que anava treballant en l'article, em vaig adonar que, més que interessant per a complementar els coneixements sobre la qüestió, allò era una necessitat vital per a constatar els processos d'enobliment i els mecanismes de regalia dels quals estirava la Corona en moments crítics. La Guerra dels Segadors va ser un dels moments més crítics per a la monarquia hispànica.

Així, doncs, el que en un principi no havia de demanar sinó un parell d'hores davant de l'ordinador, es va convertir en una empresa que m'ha xuclat dies sencers, invertits en recerques, lectures, redaccions, correccions, més correccions etc. És el preu d'una dèria perfeccionista que només el lector del present volum pot jutjar si ha valgut la pena o no.

La ciutadania honrada de Barcelona (CHB)

No era la meua intenció inicial tornar a insistir en el tema del privilegi de Ciutadà Honrat de Barcelona, que ja he tingut ocasió de tractar en més d'una ocasió.¹

1. GÜELL I JUNKERT, Manel, *Noblesa i pagesia*, dins *Setmana Santa 1992* (Gremi de Pagesos de Sant Isidre, 1992), 9-13, p. 10; ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., i GÜELL I JUNKERT, Manel, *Aproximació a les famílies nobles d'Alcover a l'edat moderna*. (Valls, Consell Comarcal de l'Alt Camp, 1993), ps. 21-26; GÜELL I JUNKERT, Manel, *El tractament diferenciat de la noblesa en la jurisdicció ordinària: el cas de Don Nofre Montoliu a Tarragona*, «Missiva», 3 (setembre-octubre 1993) 3-5, p. 3 etc.

Amb tot, encara avui la majoria dels estudiants novells i investigadors futurs atribueix qualitats d'íntegra honestedat personal als individus que apareixen en la documentació precedits de l'epígraf «Ciudadà Honrat de Bar[celon]a...», quan no, una errònia domiciliació a la capital del país. Això m'obliga a fer una nova breu explicació de què era un ciutadà honrat.²

Amb el naixement de les ciutats a l'època medieval, es van encetar uns processos socials que durien a l'establiment de complexos mecanismes jeràrquics i a l'aparició d'una aristocràcia o patriciat urbà. La condició de "ciutadà" d'un membre indígena d'una població on tenia arrelada ascendència va propiciar el gaudi d'una sèrie de privilegis que aquesta casta local oligàrquica s'atorgava. La de Barcelona era la més representativa. Malgrat estar per sota dels cavallers i d'haver de participar en les imposicions fiscals locals, podien prendre part en exercicis d'armes i estaven exempts d'impostos reials ordinaris (cenes, maridatges etc.).³ De ciutadans van passar a ser ciutadans honorats, perquè la seva posició preeminent els va permetre d'accedir a un estatus econòmic elevat del qual es van saber servir per a invertir en terres, o en «honors». Aquests ciutadans amb «honors» van acabar essent coneguts com a ciutadans honorats o honorats, i comparats amb la noblesa perquè, de la mateixa manera que els membres d'aquesta, vivien de rendes, sense dedicar-se a treballs manuals.

Els privilegis més antics (s. XIV) en favor dels ciutadans honorats de Barcelona (CHB) es confonen amb els expedits a favor dels *ciutadans*, degut a l'extrema vinculació de les dues condicions abans de la setzena centúria, i eren identificats per igual.

Allò que la consuetud va crear, la monarquia ho va sancionar. La qualitat noble dels CHB la va establir Ferran II amb el privilegi que expedí el 31 d'agost de 1510, amb el qual els reconeixia «*los antiguos privilegios militares, condecorando a todos los matriculados con el cingulo militar y declarando que se considerasen investidos de él como si lo hubieran recibido de mano del propio monarca*».⁴

Així, pertanyien a l'estament noble del país, però no s'agrupaven en el seu Braç Militar, almenys a les corts.⁵ Víctor Ferro ens assenyala que els nòbles no-

2. Les fonts bibliogràfiques bàsiques per a escatir la qüestió, a més de les ja citades, són, per ordre d'importància: FLUVIÀ i ESCORSA, Armand de, *Ciudadanos y burgueses honrados, el último grado de la nobleza en Cataluña*, «Hidalguía», 253 (novembre-desembre 1995), 769-783; FLUVIÀ i ESCORSA, Armand de, *Las categorías nobiliarias y las pruebas de nobleza en el Principado de Cataluña*, «Hidalguía», 48 (1961) 661-668; FERRO, Víctor, *El dret públic català: les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (Vic, Eumo, 1987), ps. 327-328; XAUPÍ, Joseph, *Recherches historiques sur la noblesse des citoyens honorés de Perpignan et Barcelone connus sous le nom de citoyens nobles pour servir de suite au traité de la noblesse de la Roque* (París 1763). Finalment, amb moltes inexactituds, però bona cita de lleis, BOSC, Andreu, *Sumari, índex o epítome dels admirables i nobilíssims Títols d'Honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya* (Barcelona, Curial, 1974; facsímil de l'edició de Perpinyà de 1628), ps. 413-420.
3. Estem seguint A. de FLUVIÀ, *Ciudadanos y burgueses...*, p. 771.
4. A. de FLUVIÀ, *Ciudadanos y burgueses...*, p. 779. En qualitat de príncep hereu, el futur Felip I ratificà el privilegi a Montsó, el 1547, i, segons Bosc, Felip II ho féu a la Cort de 1599. A. BOSC, *Sumari...*, p. 415a.
5. A. de FLUVIÀ, *Las categorías nobiliarias...*, p. 666. Cf. A. BOSC, *Sumari...*, p. 417b.

més responien jurídicament davant del veguer del rei (i no davant de batlles baronials), per a afers civils, i del Reial Consell, per a afers criminals. Per a processar-los, s'exigia instància de part, o sigui, que la víctima els denunciés i mantingués la causa fins al final. Estaven exempts del pagament de lleudes, peatges i altres impostos indirectes. No podien ser condemnats com els plebeus,⁶ ni a pagar multes, ni a reclusió—per causa de deutes—, ni se'ls podia desnonar, ni tampoc obligar a allotjar tropes.

En principi els CHB participaven d'aquestes prerrogatives, però amb algunes particularitats que expliquen per què eren a la cua de l'estament noble. A diferència dels *gaudins* (lletrats urbans amb idèntics privilegis), els ciutadans honrats llegaven la seva noble condició als descendents, encara que únicament per línia agnàtica (de baró a baró). Podien dur armes i participar en torneigs, però no ostentar divises ni escut heràldic. Tampoc tenien dret de utilitzar el 'Don' davant el nom,⁷ ni la partícula 'de' davant el primer cognom.

Pertanyien a la noblesa, però eren el graó més baix de l'estament. Un primer accés a partir del qual els posseïdors podien aspirar als privilegis de cavaller i de noble, i adquirir plena noblesa, encara que molts ja es conformaven amb els avantatges fiscals que exoneraven els CHB.

Els avantatges econòmics de què gaudien eren un esquer massa atractiu perquè la burgesia enriquida no hi caigués. Per a exemplaritzar la qüestió, fem notar que de vegades aquest interès era cobejat amb massa passió i havia dut a més d'un a falsificar un privilegi de CHB.⁸ Resulta significatiu, d'altra banda, que encara al bell inici del segle XIX un prohom tarragoní, Josep Francesc Alemany, os-

6. Aclarim que els nobles només podien ser condemnats a morir a la forca per heretgia o per lesa majestat; altrament, se'ls executava escapçant-los. Hi ha una curiosa anècdota literària, protagonitzada per Estebanillo González, personatge principal de la millor novel·la de picaresca després del Quixot (*La vida y hechos de Estebanillo González*; nosaltres hem consultat l'edició a cura d'Antonio Carreira i Jesús Antonio Cid, editada per Càtedra en dos toms el 1990). Estebanillo era a Barcelona condemnat a morir a la forca, i per guanyar temps se li acut reclamar una execució de noble per «*ser hijo de algo, y conforme los fueros de los que eran, me tocaba morir en cadalso degollado como carnero, y no en horca ahogado como pollo. Pensaba que me pediría información dello y que me daría término para enviar a hacer pruebas a Roma y a Salvatierra, y que en el interín no me faltaría una lima sorda para limar la cadena y los grillos o una ganzua para abrir las puertas de la prisión; pero saliome todo en vano, porque el Marqués respondió que él no pretendía otra cosa que yo muriese ajusticiado, que en lo demás escogiera yo la muerte que quisiera*» (I, p. 275).
7. FLUVIÀ i ESCORSA, Armand de, *A Catalunya només els nobles eren 'Don'*, «Paratge Quaderns d'Estudis de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lologia», 7 (1996), 7-8.
8. Com és el cas de Joan-Francesc Rossell, metge i conseller barceloní, ambaixador de la ciutat a la cort de Madrid el 1616. Rossell havia presentat el paper del privilegi de CHB de Rafael Safont, mort feia poc. Li havia cedit la vídua del finat, i ell l'acabà de retocar a la seva conveniència (AMORÓS i GONELL, Francesc, *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la cort de Felip III*. [Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992], p. 25). I encara s'hi pot sucra més pa. Rossell va haver de fugir de Barcelona, però acabà redreçant la situació gràcies a comptar entre les seves amistats amb l'arquebisbe Terés, llavors virrei en funcions. Havien caçat uns bandolers a Organyà que cediren a Rossell perquè els lliurés a les autoritats de la capital, fent-se creditor de l'indult establert per a aquelles persones que lliuessin

tentés a la sala de la seva mansió del carrer Portal del Carro «un armari clavat a la paret, y dins de ell, lo privilegi de Ciudadà Honrat a favor del dr. Dn. Jph. Franco. ab cubertes de vaqueta...».⁹ Segurament més d'un personatge devia portar la seva dèria d'accedir a la noblesa fins a límits obsessius, atès que, d'això, se n'ha valgut la literatura mordaç a l'hora de ridiculitzar aquesta mena de personatges (Melo, Molière etc.).¹⁰

Ciudadans honrats de privilegi o rescripte (CHB) «versus» ciudadans honrats d'insaculació o de «matrícula» (CH)

No val a confondre els *gaudins* amb els CHB.¹¹ Els primers obtenien de fruir de la noblesa gràcies a la qualitat i els mèrits personals com a lletrats, doctors en medicina o llicenciats en grau universitari (batxillers).¹² Només era en l'àmbit local, i no podien passar la seva condició a la descendència; la noblesa moria amb el gaudí que l'havia obtinguda.

Un principi bàsic de la nobiliària és que només al monarca escau l'habilitació d'un noble, mitjançant la concessió del corresponent privilegi a la persona designada. Aquest principi es va trencar amb els ciudadans honrats que la ciutat de Barcelona assentava als seus registres consulars, la matrícula dels quals constituïa una consuetud que era llei. En el segle XVI, els primers Àustria van començar a exercir la competència. Carles I va nomenar directament, almenys, tres CHB i Felip I va expedir no menys de vint-i-dos privilegis.¹³ En realitat, són títols de ciudadans honrats, però, per a definir-los en prerrogatives i facultats, el privilegi

9. ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL DE TARRAGONA (=AHPT), Tarragona, Notari Josep Busquets, reg. 808, f. 30. Hem d'agrair la cessió d'aquesta dada de l'inventari postmortem de Josep Francesc Alemany a l'atenció del company d'investigacions Francesc Descatllar, sempre amatent a les nostres inquietuds.
10. MELO, FRANCISCO MANUEL DE, *O fidalgo aprendiz*, (Lió 1665); MOLIÈRE, *Le bourgeois gentilhomme* (París 1670).
11. Cf. ROVIRA i GÓMEZ, Salvador-J.; *Els nobles de Tortosa (segle XVI)*. (Tortosa, Consell Comarcal del Baix Ebre, 1996), p. 24. Seguint Andreu Bosc, parla de quatre maneres d'obtenir la CHB...
12. Recasens comenta una aportació de Moreno de Vargas al voltant d'un tractat de nobiliària de mitjan segle XVII, en el qual es feia una diferenciació entre la noblesa d'armes i la noblesa política, apartat en el qual caldria considerar aquells individus que «por sus ciencias, y virtudes alcançaren a tener dignidades y oficios señalados de la República». RECASENS i COMES, Josep M., *De la burgesia urbana a la noblesa. Dos exemples tarragonins del s. XVI: els Mediona i els Sisterer*, dins: MAS, M.C.SOLER, E.A. (eds), *Recull Mateu Fletxa «el vell» (1481-1553)* (Estació de Recerca Bibliogràfica y Documental «Margalló del Balcó», 1992), 95-124, p. 99.
13. J. AMELANG: *La formación...*, ps. 45-46.

proscrits. J. Amelang ja ens havia parlat d'aquest cas, però segons la seva versió el que lliurà Rossell a les autoritats va ser el cadàver d'un bandoler (AMELANG, James S., *La formación de una clase dirigente. Barcelona 1490-1714*. [Barcelona, Ariel, 1986], ps. 53-54).

els equiparava als privilegis de què gaudien els ciutadans honrats de matrícula barcelonins. D'aquesta manera, tots contents.¹⁴

Un segon procés va ser delegar a algunes ciutats la facultat d'elegir elles mateixes un ciutadà honrat. Per a fer-ho, havien de ser mereixedores del privilegi corresponent que expediria el rei. Segons com se miri, la monarquia va acabar fent extensible a tot el país un accés a la petita noblesa que, en un principi, pertanyia exclusivament a Barcelona.

Així, doncs, podem concloure que a l'època moderna hi havia dues classes de ciutadans honrats. Els de *rescripte* eren els que rebien el privilegi directament de Madrid per concessió reial, i els de *matrícula* eren part d'un patriciat urbà que es veien enlairats a la condició de nobles per elecció del consell municipal de la seva localitat. En principi, amb els mateixos drets i les mateixes prerrogatives, encara que Joan Pere Fontanella dictaminava la preeminència dels matriculats de Barcelona.¹⁵

La ciutat de Barcelona tenia dret a escollir un ciutadà honrat anualment. Els CHB ja escollits en el seu dia es reunien cada 1 de maig i feien l'elecció.¹⁶ El cas al·ludit de Joan-Francesc Rossell és molt representatiu. Rossell era conseller, havia desenvolupat diversos càrrecs en el si del Consell de Cent, i, el 1600, volia aspirar a la noblesa. Com que els CHB el tombaven a cada reunió anual, Rossell va voler-hi «entrar» per una altra porta, i es va treure de la mànega un privilegi reial de CHB atorgat a la cort de 1585, «tant llampant com sospitós». Els seus enemics crearen una comissió que investigà l'afer fins a descobrir que es tractava d'una falsificació.¹⁷

El resultat va ser que eren dues les entitats que promocionaven els ciutadans a honrats de Barcelona. Amelang calcula que pel procediment d'elecció local (matrícula), Barcelona devia elegir un total de 497 CHB fins al 1699, en què ja no li va ser permès fer-ho. La Corona, que explotà més tard la prerrogativa, no per això es va quedar enrere: en nomenà uns 686 durant el segle XVII i 295 més fins a l'abolició del privilegi el 1838.¹⁸

14. Tots menys Barcelona, que pledejà debades amb la monarquia. El 1558 la Reial Audiència fallava en favor d'acceptar els privilegis de CHB expedits pel rei (A. de FLUVIA, *Ciudadanos y burgueses...*, p. 773). El 1599 les parts arribaren a un acord: els CHB de privilegi nomenats fins a la data serien inscrits a la matrícula, però no els que fossin nomenats a partir d'aleshores. J. AMELANG. *La formación...*, ps. 46-47).
15. J. AMELANG: *La formación...*, p. 47. No era de la mateixa opinió l'amic Pablo de Sárraga, que ja no és amb nosaltres i a qui aprofitem ara per agrair els nombrosos consells amb els quals sempre ens va dispensar generosament. Sárraga portava més de mig segle remenant arxius i extraient-ne dades nobiliàries. La seva llarga experiència acreditava aquesta preferència pel privilegi regi abans que pel de matrícula. Si continués entre nosaltres, ben segur que ara podríem ampliar aquest punt de manera més satisfactòria.
16. ELLIOT, J.H., *La revolta catalana. 1598-1640*, (Barcelona, Vicens-Vives & Crítica, 1989 [1966]), p. 61.
17. F. AMORÓS, *Correspondència diplomàtica...*, p. 25.
18. J. AMELANG, *La formación...*, ps. 48 i 51.

A més de la ciutat de Barcelona, hi havia altres poblacions que havien rebut el privilegi regi d'escollir ciutadans honrats, o burgesos honrats, si es tractava de viles. Andreu Bosc, malgrat que equipara els simples ciutadans als ciutadans honrats, sembla indicar en una part del seu discurs que tenien especial privilegi d'insacular ciutadans o burgesos honrats: Cervera, Manresa, Vilafranca del Penedès, Vilafranca de Conflent, Puigcerdà, Besalú, Figueres i Granollers.¹⁹

Sabem que Perpinyà i Girona ja en gaudien en el segle XVI;²⁰ Vilafranca del Penedès el va rebre de Carles I el 23 de desembre de 1533;²¹ Vic, Cervera i Granollers ho aconseguen de Felip II a la Cort de 1599;²² Manresa el va obtenir de Lluís II, el primer dia de desembre de 1644 i Puigcerdà de la reina-governadora Marianna d'Àustria, el 26 d'abril de 1673;²³ Lleida també en gaudia ben entrat el segle XVII. Així ho reflecteix les actes de la Paeria. El 12 d'abril de 1631 el bisbe de Barcelona recomanava un protegit seu, Francesc Alegre, als paers lleidatans perquè l'elegissin ciutadà honrat de Lleida. Alegre no havia pogut

19. A. BOSCH, *Sumari...*, p. 413b.

20. Segons Bosch, la condició noble dels burgesos honrats de Perpinyà es va atorgar i confirmar amb diversos privilegis primerament el 1510 (Ferran II) i posteriorment, per Felip I (1585) i Felip II (1599); més tard, per sentència reial de 12 d'octubre de 1620, s'equiparaven burgesos honrats de matrícula amb els de rescripte (A. BOSCH, *Sumari...*, p. 415). Vegeu, igualment, MARCET JUNCOSA, Alícia, *Burgeois au nobles. Les bourgeois-nobles de Perpignan à la fin de l'Ancien Régim*, dins *Bourgeoisie de province et Révolution. Bicentenaire de la Révolution française en Dauphiné* (Colloque de Vizille, 1984, Grenoble, PUG, 1987), i, BLANC, François-Paul, *Agrégé des Facultés de Droit: La noblesse municipale de Perpignan. Essai de définition juridique*, «100è volum d'études sur le Roussillon». (Société Agricole Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales 1992), 63-84, que exposa amb detall la diferència entre CHB i burgesos honrats de Perpinyà (ps. 68-69). També és Bosch qui dona l'antecedent del privilegi de Girona: una sentència reial del 12 de desembre de 1592. El cronista Roig i Jalpí no tenia cap dubte d'aquesta prerrogativa: «El Ciudadano honrado q. se halla Jurado ser en Cap, o Mayor, ó sea Segundo, en fuersa de privilegio Real, puede nombrar qualquiera persona, como tenga cinco años de domicilio en esta Ciudad y descienda de honrrada familia, y tenga las comodidades necessarias para sustentarse con decoro, y honor, para ser elevado al de Ciudadano honrrado de Gerona, y esté votado por onze Ciudadanos honrrados, para este efecto el día de S. Andrés. Si tuviere la mayor parte de los votos queda constituido Ciudadano honrrado y goza de los mismos privilegios que los otros que son los de Cavallero, menos el tener voto en Cortes, él y todos sus descendientes» (ROIG i JALPÍ, Juan Gaspar, *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona, y cosas memorables suyas eclesiásticas, y seculares, assí de nuestros tiempos como de los pasados*, [Girona 1678], ps. 425-426).

21. A. de FLUVIA, *Ciudadanos y burgueses...*, p. 780. Posteriorment va ser ratificat per Felip I, el 23 de març de 1564.

22. JUNYENT, E., *La noblesa vigatana en 1666*, «Ausa» 71-72 (Vic 1972), 41-42. Per a Cervera i Granollers, vegeu, F.P. BLANC, *Agrégé...*, p. 79, n. 9, que cita un article de José M. de Palacio y de Palacio, publicat a la revista «Hidalguía» (*Contribución al estudio de los burgueses y ciudadanos honrrados de Cataluña*).

23. A. de FLUVIA, *Caballeros y burgueses...*, p. 782.

obtenir el títol per privilegi reial i tenia confiança de poder-se'l treure per Lleida.²⁴

Paradoxalment, sembla que Tortosa no el va tenir mai; tal volta perquè a la tercera ciutat més poderosa de Catalunya els *ciudadans* que formaven part del govern local ja eren «tinguts en lo mateix compte assí que són los de Barcelona».²⁵

Així, és fàcil documentar «ciudadans honrats de Granollers», o «ciudadans honrats de Lleida» etc. Si eren ciudadans honrats de matrícula, la ciutat ja no tenia perquè ser Barcelona.

La concessió de títols de CHB, un mercat de valors de canvi

Abans d'entrar a centrar-nos en la ciutat de Tarragona, farem un petit incís. Sobta la liberalitat amb la qual la monarquia expedia privilegis delegant una prerrogativa tan exclusivament vinculada a la regalia de la Corona, com era la d'ennobrir. Això no es pot comprendre sinó ens situem a l'època. El segle XVI i sobretot el XVII, els segles de la *decadència*, la Corona hispànica va arrossegar una fretura de diners per a finançar interminables guerres ultrapeninsulars, que la va dur a un procés d'alienament. Com que no tenia gaire patrimoni a Catalunya, podia oferir, en canvi, honors i mercès.

Compensar una població amb la prerrogativa que nomenés ciudadans honrats, és quelcom que ja havia fet en favor de persones particulars. A la dècada dels anys trenta del segle XVII, la facultat d'alienar títols de CHB era moneda de canvi de certa habitud, d'acord amb cada circumstància. Ramon Sagarriga demanava el 1640, a canvi d'un terreny que li va ser expropiat a Perpinyà per a construir-hi fortificacions el següent: «*Supp[li]ca a V[uestra] M[a]g[estad] mande librarle su valor en algunos privilegios de ciudadanos onrrados de Barna. que empleará en personas beneméritos q[ue] en ellos quedará con satisfacción*».²⁶ Entre estiu de 1633 i estiu de 1634, el Consell d'Aragó va alienar, a través del secretari Lorenzo de Villanueva, dos títols de burgès honrat de Perpinyà:

El Protonotario dió al S[ecreta]rio Juan Lorenzo de Villanueva el orden incluso paraque en expedientes buscasse el valor de seiscientos ducados que VMagd. hizo m[e]r[ce]d de ayuda de costa al varon de Vatevila. Hízolo assí, y concertó dos títulos de Burgeses de Perpiñán (que son de menor consideración que las Noblezas, o ciudadanatos honrados de que havía de sacar los expedientes) en seys mil reales, demás de los drechos de media

24. Bisbe de Barcelona als paers de Lleida, Barcelona-Lleida, 12-iv-1631, i Joan Samanter, agent de Lleida a la ciutat de Barcelona als paers de Lleida, Barcelona-Lleida, 12-iv-1631. ARXIU DE LA PAERIA DE LLEIDA [=APLL] Correspondència, 1630-1633, reg. 852, núms. 97 i 102.

25. La cita, que és dels *Col·loquis* de Cristòfor Despuig, l'hem manllevada a S.J. ROVIRA, *Els nobles de Tortosa...*, p. 24.

26. GÜELL, Manel, *La petita noblesa durant la primera meitat del segle XVII. Aspectes socials, bèl·lics i polítics a la ciutat de Tarragona*, «Paratge. Quaderns d'estudis de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lologia», 3-4 (1992-1993), 9-26, p. 16, n. 36.

annata, sello y otros de Cancillería, que es el precio en que se han concedido otros.²⁷

18

El 7 de novembre de 1638, la vídua de Jerónimo Juan Lorenzo de Villanueva expedia rebut de conformitat, i es donava per ben pagada dels tres «*Ciudadanatos honrados de Barcelona de que su Magd. me ha hecho merced [...]y he beneficiado. Son por quenta y en pago de los dos mil ducados de ayuda de costa que como a viuda sobredicha me mandó su Magd.*»²⁸

Els estralls causats durant la Guerra dels Segadors també serien un bon motiu per a cedir patents d'aquesta mena. En un memorial de 1653, la vila de Tàrrrega estimava—exageradament—haver sofert unes pèrdues «*que comunmente se juzgan de valor de trescientos mil ducados...*» i demanava algunes mercès per a refer-se econòmicament, entre les quals hi havia la de poder lliurar quatre títols de cavaller i quatre més de ciutadà honrat.²⁹

El 1706, el cavaller tarragoní Antoni de Cases Oriol exposava al rei Carles III el seu full de serveis: dotze anys servint de soldat, set d'alferes, sis d'ajudant del sergent major i dinou més de capità d'una companyia de la milícia de Tarragona. El seu pare també havia servit en el càrrec, i també ho feia, llavors, un fill seu, Ignasi Antoni de Cases i de Prats. Un germà, Joan, havia mort el 1696 en una acció a Hostalric. Demanava al rei dos privilegis de CHB, «*en blanco para beneficiar en ayuda de costa de d[ic]has sus obligaciones...*».³⁰

Són dades esparses, insignificants en la deu que n'hi ha d'haver, però suficients per a mostrar-nos l'ús i l'abús que en feia la Corona. Entre 1621 i 1700, Madrid va concedir 723 títols nous, 610 dels quals anaren a càrrec de Felip IV de Castella.³¹

Tarragona, ciutat fidelíssima i exemplar

La meitat de les poblacions que s'havien fet mereixedores del privilegi d'elegir un CH eren frontereres o properes a la frontera amb França (Besalú, Figueres, Girona, Perpinyà, Vilafranca de Conflent). Havien tingut ocasió de demostrar la fidelitat al rei en ser a primera línia en les successives guerres i invasions que sofria el país. Les localitats del sud no en van tenir ocasió fins al 1640, quan l'exèrcit reial sota el comandament del marquès de Los Vélez entrava per Tortosa

27. ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (=ACA), Consell d'Aragó, llig. 229, «Correo Mayor de Cataluña». El document era del 13 de juny de 1633. El 18 de juliol de 1634 un altre document donava compte que els dos títols havien recaigut en Joan Pi i Joan de Casus.

28. ACA, Consell d'Aragó, llig. 281, 1637-1638.

29. No s'estaven de demanar. Volien poder assistir a corts, ser eximits d'allotjament i de censos per a 10 anys i la remissió del Quint. El dossier es troba a l'ACA, Consell d'Aragó, llig. 211, «Negocios de villas y ciudades de Cataluña».

30. ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE VALLS (=AHCV), fons Mercader, secció mercader, sèrie Tarragona, reg. 1.069, caixa 33, carpeta 1, document 2.

31. ECHEVARRÍA BACIGALUPE, Miguel Ángel, *Relaciones económicas y fiscales en la monarquía hispánica, siglos XVI y XVII*, «Hispania», 179 (1991), 933-964, p. 955.

El 1642, després del primer setge, els còsols van enviar una ambaixada a la cort que no va tenir resposta, segons que lamentava el memorial de 1643, que tot seguit comentarem. Amb tot, el Consell Reial va obrir expedient i va emetre una consulta, el 18 de març de 1642, sobre les peticions que la ciutat abocava en aquella ambaixada.³⁵ N'hi havia fins a quinze, d'entre les quals cal destacar-ne unes set.

Les peticions que no representaven cap despesa per a la Corona rebien el vistiplau, les més compromeses rebien una negativa. Així, no hi havia inconvenient perquè el col·legi de notaris reduís el nombre dels seus membres, ni tampoc perquè el Consell aplegués les escriptures dels notaris morts a Tarragona sense un hereu del gremi. Ara bé, es van refusar la petició de batre moneda i la de passar la jurisdicció de la mitra al rei («*esto no es platicable y que se deve escusar*»). No es pronunciaven, tampoc, sobre el privilegi a favor dels ciutadans de Tarragona de no poder ser desnonats per deutes civils, ni els còsols engarjolats per causes civils, ni en la reclamació d'una indemnització de guerra de 500.000 ducats (una cinquena part dels quals seria invertida en la construcció d'un port).

Una de les peticions que el Consell del Rei sí que aprovava era la del privilegi perquè Tarragona elegís els seus propis ciutadans honrats.

EL SEGON INTENT: L'AMBAIXADA DEL P. MOLINER

Entre abril i juny de 1643 els còsols van insistir una altra vegada en les seves peticions. L'ambaixador va ser un eclesiàstic, el P. Pere Moliner, catedràtic de teologia de la Universitat de Lleida. Moliner era de tota confiança. Havia presat serveis a Barcelona amb la missió de prendre el pols dels ànims a la capital. Va tractar amb «*cavalleros y ciudadanos lo que no se fia al papel*». El mariscal Brezè el va desterrar i «*salváronle los cavalleros con un coche de Damas, pasados quinze días se escondió, lo sacaron de Barc[elon]a y con sus caballos por sendas ocultas le aseguraron en Tarragona*». Amb aquestes credencials Madrid se l'escortaria segur.

Moliner dugué al rei un memorial dels serveis que la ciutat havia fet a la Corona i tres peticions.³⁶ La ciutat havia gastat vuit mil ducats de subsidi, vint-i-cinc mil per a enviar una tropa a Salses, dues mil nou-cents lliures en un préstec no reintegrat al marquès de Torrecuso, deu mil ducats per a pagar la milícia... No van ajudar les viles del Camp a fortificar-se contra els castellans, ni a Cambrils «*se halló tarragonés alguno*». Van assistir el marquès de la Hinojosa en l'acció de Vilallonga i van resistir, més tard, el setge de 1641. Els tarragonins participaren activament en la defensa, al costat dels soldats, i s'hagueren de desprendre de dos mil cinc-cents animals de càrrega i més de tres mil llits de palla per als cavalls, «*quedando asta los enfermos en el duro suelo*». A més dels robatoris indiscriminats dels soldats castellans dins la ciutat, la població va perdre la quarta part dels seus habitants.

Les peticions que ara feien al rei es rebaixaven fins a tres. Primerament, volien un privilegi segons el qual el cònsol major tingués la condició de coronel de la tropa o coronela de la ciutat quan aquesta sortia en campanya, un costum «*a la*

35. ACA, Consell d'Aragó, llig. 288.

36. El memorial es serva a l'ACA, Consell d'Aragó, llig. 288. És escrit en paper segellat de 1639, però la data més extrema del contingut és d'abril de 1643.

qual se tuvo el marqués de la Inojosa todas las vezes que a su lado marchó el cónsul coronel con el tercio de la ciudad». ³⁷ Les altres dues peticions eren sobre el moll i sobre la creació d'un banc. Del primer, es queixaven «*que porque los barcos de contratación, dexando el muelle de Tarrag[on]a se van al desierto puerto de Salou con cautela injusta defraudando los derechos que tiene la ciudad por privilegio...*». ³⁸ Amb el segon pensaven augmentar el comerç i al·legaven el cas d'altres ciutats que ja en gaudien.

El Consell d'Aragó acompanyava un dicamen sobre les peticions de la ciutat de Tarragona. En el primer punt, el del privilegi de coronel pel cònsol major, no hi veien cap inconvenient sempre que el càrrec es mantingués descafeinat com era llavors «*ni se le dé más jurisdicción, ni más preeminencia de las que ahora tiene*». Pel que feia a la resta, eren més reacis. La qüestió del moll s'havia de consultar abans amb el governador per a no perjudicar tercers, i en la qüestió del banc preferien esperar a veure com es portava la ciutat en l'esdevenidor.

En una data posterior, però no gaire, els còsols tarragonins definien les seves peticions i oferien, a més, quatre mil lliures «*para gastos de guerra...*». ³⁹ Del moll, en pretenien privilegi perpetu per a imposar drets a les mercaderies desembarcades «*des del puerto de Tarragona hasta toda la playa del Esquerol, donde ya dicha ciudad cobra y exhige dretcho de lleuda con remisión del quinto tocante a S. Magt.*». També esmenten que volien un vaixell, com tenia Barcelona.

LA INTERVENCIÓ DE FABRICI PONÇ DE CASTELLVÍ

Fadristerne d'un dels llinatges més preclars de Tarragona, Fabrici Ponç jugarà un paper clau en el procés d'obtenció de privilegis per a la ciutat, ja que, gràcies a la seva gestió a Madrid, la ciutat obtindria a la fi els privilegis de què era mereixedora. Fabrici era fill petit de Joaquim Ponç de Vallbona i de Jerònima de Castellví i nét de Lluís Ponç d'Icard i de Lucrècia de Vallbona. Fins al seu pare, tots havien estat juristes; el progenitor de Fabrici va preferir explotar la condició noble de la família. Es va inscriure com a donzell en el *Llibre vert* de la noblesa del Principat i el seu matrimoni amb la Castellví va servir perquè els descendents tinguessin dret de successió en el senyoriu de Masricard. ⁴⁰

37. Hinojosa, Juan ramírez de Arellano (1606 - 1643), va ser virrei interí de la part de Catalunya sota domini de Felip III. Des de Tarragona colpejava l'enemic amb curtes i certeres campanyes militars. Vegeu, GÜELL JUNKERT, Manel, *La Conca de Barberà i la Baixa Segarra en flames. La campanya de Lleida de 1642*, «Recull» 3 (Associació Cultural Alt Gaià, 1995), 141-153, p. 143.

38. Sobre les picabaralles judicials que Tarragona va mantenir amb els pobles de la Comuna del Camp per causa del port no autoritzat de Salou, ens remetem, principalment, a JORDÀ i FERNÁNDEZ, Antoni, i PUJALS i VALLVÉ, Joan M., *Les lluites pel port de Salou: Un enfrontament singular entre el progrés econòmic i els drets senyoriais* (Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV Diputació Provincial de Tarragona, 1983), ps. 81-85; i, MORELL i TORRADEMÉ, Josep, *El Port de Salou en el segle XVIII*, (Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV Diputació Provincial de Tarragona, 1986), ps. 81-85.

39. ACA, Consell d'Aragó, llig. 395.

40. Joan Ponç, el besavi, havia ostentat càrrecs importants de l'administració virreinal napolitana. S'establí a Tarragona a mitjan s. XVI. El seu fill Lluís Ponç d'Icard va ser

Fabrici Ponç de Castellví era nat ja el 1604, i el fet que no en tinguem més notícia fins al 1639 i que era el fill més petit (davant d'ell anaven els germans Albert i Valeri), ensems amb la circumstància de la preponderant relació que mantindrà amb les autoritats politicomilitars, ens fa pensar que no seria una bestiesa especular que es podia haver passat la joventut servint als exèrcits reials, qui sap si a Itàlia o a Flandes. L'any 1639 el trobem a Tarragona, com a doctor en drets sense fortuna. Aspirava a ocupar el lloc d'assessor de la procuració reial que havia desenvolupat el seu avi Lluís, però el procurador reial no l'hi ajudava gens.⁴¹

Amb tot, la seva posició i preeminència a la ciutat el van convertir en el principal enllaç i col·laborador de Felip IV a Tarragona. Quan Madrid veié com tot Catalunya s'encenia i com l'autoritat reial trontollava arreu del país, es va donar molta importància per salvaguardar les principals ciutats. Per fermar bé la ciutat de Tarragona, l'octubre de 1640 va adreçar una carta als cavallers de la ciutat (a més de fer-ho al Consell i al Capítol de canonges). De *Los medios para que la ciudad de Tarragona se conserve en el servicio de su mag[esta]d...*, ja en vam parlar en el seu dia,⁴² destaquem únicament que la carta dirigida a l'estament noble tenia com a destinatari concret a D. Fabrici Ponç de Castellví. Ulteriors investigacions ens van confirmar que Fabrici mai no va rebre aquest requeriment d'ajut, perquè el correu que el portava es va entretenir, i prou greu que li va saber.

Convertida Tarragona en base d'operacions filipistes i residència del virrei interí, no és estrany que la influència de Ponç de Castellví pugés com l'escuma. Així fou com el Consell el comissionà el 9 de setembre de 1645 per a fer ambaixada a la Cort i gestionar l'obtenció d'una sèrie de privilegis a favor de la ciutat.⁴³ Aquests van ser, segons Morera:⁴⁴ 1) remissió del Quint,⁴⁵ 2) batre moneda en quantitat de deu

41. Onofre Rossell enviava un informe al virrei el 2 de maig de 1639 amb la petició de Fabrici, en el qual en desmentia algun punt (ACA, Consell d'Aragó, llig. 391, 1639).
42. M. GÜELL, *La petita noblesa...*, p. 24. La carta és reproduïda al tercer apèndix (p. 26).
43. AHPT, Actes del Consell, 1645-1646, f. 25, 34 i 51-52. Segons Morera, substituïa Llorenç Nogués que havia estat extret cònsol en cap i no podia continuar aquella negociació per qüestions d'incompatibilitat. E. MORERA, *Tarragona cristiana...*, IV, p. 403.
44. MORERA i LLAURADÓ, Emili, *Tarragona cristiana*, IV (Tarragona, Institut d'Estudis Ramon Berenguer IV Diputació de Tarragona, 1955), p. 403.
45. Del que es devia a 1645 i del que es deuria fins a 1665. O sigui, el que s'estava devent d'aquest impost que representava la cinquena part dels guanys a favor de la Corona i exempció de vint anys. Sobre aquest impost, ha sortit recentment un article prou sòlid i complet: HERNÁNDEZ, Bernat, *Un assaig de reforma del sistema fisco-financer de la monarquia a Catalunya: l'Impost del Quint sobre les imposicions locals. 1580-1640*, «Manuscrits», 14 (1996), 297-319.

jutge d'apel·lacions, advocat del Capítol i assessor del procurador reial a Tarragona, i també el més famós cronista cinccentista de la ciutat (autor del *Libro de las grandezas y otras cosas memorables de la metropolitana, insigne y famosa ciudad de Tarragona*). Hem extret les dades sobre aquesta família d'un treball que vam dur a terme fa anys i que, fins avui, dorm el somni dels justos. Sobre aquest llinatge, les principals aportacions són les de DURAN, Eulàlia, *Lluís Ponç d'Icard i el 'Llibre de las grandeses de Tarragona'* (Barcelona, Curial, 1984), i MASSÓ i CARBALLIDO, Manuel Jaume, *Notes per a una biografia de Lluís Pons d'Icard (1518/20 - 1578)* dins *Treballs canongins 1985* (Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví), 63-102.

mil ducats; 3) exempció d'allotjament de tropes;⁴⁶ 4) pa de munició per als milicians tarragonins; 5) connaturalitat amb els regnes de Castella; 6) privilegi de nomenament d'un ciutadà honrat cada cinc anys; 7) accés al govern local dels nobles; 8) col·locació d'una corona i una palma a l'escut de la ciutat; 9) patent de coronel per al cònsol en cap, d'acord amb el privilegi atorgat el 1643 (del qual no tenim constància documental); i 10) poder tenir banc i taula de canvis.

La seva eficàcia es comprova fàcilment quan podem observar que les concessions dels primers privilegis, com més endavant veurem, daten del mes de desembre d'aquell any, o sigui a penes tres mesos després de la comissió de Ponç. Dels deu privilegis que es demanaven, aconseguí que se'n concedissin set.

Posteriorment, el gener de 1650, Fabrici Ponç de Castellví també va ser requerit per la Comuna del Camp perquè intercedís prop del monarca per tallar els abusos de la tropa.⁴⁷

A partir d'ací, ja no li van faltar ajuts per a encimbellar-se. Obtingué el càrrec d'oïdor de la Reial Audiència i es traslladà a Barcelona. El 1655 es casà amb Jerònima de Sacosta de Castellvell, vídua del CHB Baltasar Càrcer, que li reportà un capital de sis mil lliures de dot i la senyoria d'Alentorn. La seva defunció se situa vers 1672, any en el qual va testar a la ciutat de Barcelona. El cognom es va perdre amb la mort sense descendència del seu fill Josep Ponç de Sacosta, i la successió revertí als Llar, gràcies a l'enllaç que Francesc de Llar de Cadell efectuà amb M. Engràcia, filla de Fabrici.⁴⁸

PLUJA DE PRIVILEGIS

En el dictamen del Consell d'Aragó del 3 de juny de 1643 que acabem de comentar, l'opinió dels consellers reials pel que feia a les peticions de consideració era d'esperar a veure si Tarragona continuaria defensant la causa de la monarquia: «*Se puede esperar que lo hará siempre y que lo alentará más el hacerlo el recibir la merced que pide...*». Després del segon setge de 1644, la Corona no va poder exigir més proves de lleialtat.

Si fem un cop d'ull al *Repertori municipal* de Tarragona de 1683,⁴⁹ podrem observar com estaven indexats en el primer calaix corresponent als privilegis de la

46. Barcelona tenia també aquest privilegi. La comparació amb la capital del país és una constant a l'hora de demanar mercès.

47. PIÉ FAIDELLA, Joan, *Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, (Tarragona, Diputació de Tarragona, 1984), p. 406.

48. ARXIU NOTARIAL DE BARCELONA (=ANB), notari Bartomeu Plea, llibre segon de capítols matrimonials, 1654-1664, f. 67; ANB, notari Baltasar Oriol de Mercer, testaments, 1660-1673, s.f. Sobre la successió del senyoriu de Masricart, vegeu, LLOP i TOS, Josep, *La Canonja i Masricart. Apunts històrics*. Col·legi d'Aparelladors i d'Arquitectes Tècnics de Tarragona i Centre d'Estudis Canongins 'Ponç de Castellví', 1982), p. 83 i ss.

49. *Repertori en lo qual se assentaran tots los Títols dels escrits tant en pergami com en paper, té la present Ciutat de Tarragona en lo Arxiu Fabricat en sa Cassa. Per orde Dels Illustres Senyors Cònsols en lo any 1683*. Se n'ha fet una edició transcrita, que és la que hem consultat, *Repertori municipal de Tarragona*, transc. Joaquim Icart i Leonila, localitz. de doc. Josefina Cubells i Llorens i Montserrat Icart i García (Tarragona, Publicacions de l'Excm. Ajuntament de Tarragona, 1993), col·lecció de documents de l'Arxiu Històric Municipal de Tarragona, núm. 9, ps. 29-30.

ciutat fins a vuit privilegis concedits a favor de la ciutat, cinc el 1645, dos el 1646 i un el 1647:

- 24
- 21 *de desembre de 1645*. Que els cavallers puguin ser insaculats a la ma major, i, per tant, puguin arribar a ser cònsols. Amb aquest privilegi, els nobles accedien al govern local que fins aleshores els era prohibit.⁵⁰
 - 22 *de desembre de 1645*. Que la ciutat pugui afegir sobre les armes de la ciutat dos elements identificatius de l'agraïment reial: la palma i la corona.⁵¹
 - 22 *de desembre de 1645*. Que el cònsol en cap de la ciutat pugui portar bastó de coronel i pugui dur insígnies consulars sempre que surti el regiment fora de la ciutat, amb les masses altes.⁵²
 - 22 *de desembre de 1645*. Que els nobles i els gaudins puguin ser insaculats en els oficis de la casa de la ciutat.⁵³
 - 22 *de desembre de 1645*. Que la ciutat pugui fabricar moneda. Deu mil lliures i una sola vegada.⁵⁴
 - 12 *de desembre de 1646*. Que la ciutat pugui tenir banc de canvis i comuns dipòsits.
 - 12 *de desembre de 1646*. Que els insaculadors s'hagin de treure de les bosses dels insaculats a cònsols.
 - 14 *d'octubre de 1647*. Que els naturals i habitants de Tarragona i els seus descendents quedin connaturalitzats amb els dels regnes de Castella.⁵⁵

50. Sobre l'accés de la noblesa al govern de les ciutats, vegeu la compilació que vaig publicar a M. GÜELL, *La petita noblesa...*, ps. 17-21. A aquest privilegi en concret li dedicava un capítol (ps. 22-24).
51. Origen aquest de les discrepàncies sobre l'escut actual de la ciutat. Els consistoris municipals d'esquerres volen suprimir aquests elements de fidelitat a una causa castellana; l'actual consistori, de signe conservador, no s'hi pronuncia, però de moment no sembla que li facin cap nosa.
52. Les autoritats de la milícia de la ciutat havien mantingut una pugna sorda amb els soldats regulars castellans, perquè no cobraven el mateix. La ciutat sempre havia perseguit la dignificació del regiment de soldats locals. Que nosaltres coneguem, només Barcelona tenia coronela abans de Tarragona (des de 1544; V. FERRO, *El dret públic...*, p. 170). Pel que feia a les insígnies consulars, era una altra de les assignatures pendents dels tarragonins. La ciutat ja tenia un privilegi de Carles I que els facultava a dur les insígnies i les masses alçades al pas dels cònsols a la ciutat (*Repertori municipal de Tarragona...*, p. 45, núm. 54), però l'arquebisbe havia mogut costosos plets i interminables litigis judicials quan això ho feien dins d'un lloc de la seva jurisdicció (pràcticament tot el Camp de Tarragona).
53. Una concessió més de l'accés dels nobles al govern local. La carrera que podia fer un noble fadristern havia de ser en alguna administració, o bé la militar, o bé la secular, o bé la reial, o bé la local. Aquesta última els va estar negada fins llavors.
54. Tarragona ja havia tingut llicència de la monarquia per a batre moneda en altres ocasions, el 1595 i el 1611. *Repertori municipal de Tarragona...*, p. 28, núms. 42 i 43.
55. La connaturalitat era la nacionalització d'un individu i el gaudi implícit de les prerrogatives del país que l'adoptava, i demostra clarament que no era el mateix el regne de Castella que la resta de regnes peninsulars, malgrat estiguessin tots sota la mateixa fèrula habsburgesa. Els naturals de Castella gaudien d'unes preeminències en l'ostentació de càrrecs de l'administració reial, d'honors palatins, o comandaments

Observeu que la Corona, dels deu privilegis que demanava la ciutat (i que gestionà Ponç de Castellví), només se'n reservà els fiscals i els que topaven amb qüestions militars (la remissió del Quint, l'exempció d'allotjaments i el pa de munició); la resta, que consistia en honors o prerrogatives que no li costaven un ardit, la va concedir tota. El Consell va tardar a digerir tanta gràcia reial. Fins al 10 d'abril de 1647 no va acordar posar en execució tots els privilegis atorgats a la ciutat fins aquell moment.⁵⁶

El que ens interessa aquí, però, és allò referent al privilegi de nomenar ciutadans honrats. Volien poder exercir el dret anualment, i que el primer any en poguessin elegir quatre. Sens dubte, se'ls feien les dents llargues als membres més destacats de l'oligarquia tarragonina, que ja feien cua...

El document del privilegi per nomenar ciutadans honrats

Caldrien estudis més ambiciosos per a saber si hi havia un monopoli barceloní que acaparés les ciutadanes honrades en l'àmbit de tot el Principat, reservant-les per als seus ciutadans. El cas és que sembla que fins al segle XVII no es constata cap cas oriund de Tarragona⁵⁷ (sí ennoblits, però no amb la ciutadania honrada). Només amb la dinàmica bèl·lica de la guerra dels Trenta Anys, algun tarragoní i algun camptarragoní van obtenir la ciutadania honrada de Barcelona per la seva contribució a la campanya de Salses de 1639: Esteve-Joan Oller Sabater (4 de març de 1639), i Bernat-Francesc Ferrer (31 de juliol de 1640).⁵⁸

Potser per això els còsols de Tarragona van lluitar tant per aconseguir aquest privilegi.

56. AHPT, Actes del Consell, 1646-1647, f. 39.

57. J.M. RECASENS, *De la burgesia...*, p. 9.

58. D'Oller (S.J. ROVIRA i M. GÜELL, *Aproximació a les famílies nobles d'Alcover...*, p. 116), n'estaríem del tot segurs si la data de concessió fou uns mesos posteriors. Amb tot, és possible que «comprès» el títol o que, en tot cas, la seva contribució redundés en allò que més necessitava la monarquia el 1639: la guerra. De Ferrer, no en tenim cap dubte, car en el privilegi, que hem llegit, consta que havia lluitat «*in bello comitatus nostri Rosselionis contra gallos ibi usque ad recuperationem castris de Salses...*». Uns quants mesos després, obtenia igualment el privilegi de noble, (ACA, Consell d'Aragó, Registres de Cambra, reg. 60, f. 1 i 59).

militars, que no eren a l'abast dels no castellans. Un rei podia atorgar l'adopció de nacionalitat com una mercè més. El 1348, Pere III *el Cerimoniós* va premiar els corsos que habitaven Sardenya, per la seva assistència a la defensa de Sàsser contra el setge dels Òria, perquè fossin «*tratados como catalanes y aragoneses*» (ZURITA, Jerónimo, *Anales de Aragón*. IV, [Saragossa, Institución Fernando el Católico CSIC, 1973], p. 136). El mateix Felip IV va connaturalitzar el 1636 els borgonyons, que l'ajudaven en la guerra contra França (*Cartas de algunos PP. de la Compañía de Jesús sobre los sucesos de la monarquía entre los años de 1634 y 1648*. I, dins *Memorial histórico español*, toms XIII-XIX, [Madrid 1861-1866], p. 514). Amb aquesta mesura, els tarragonins pensaven gaudir del monopoli que Castella sempre havia tingut, per exemple, en el comerç d'Amèrica. No creiem, però, que en aquest sentit, i malgrat el privilegi, els servís de gaire.

La data que duia el privilegi era de 22 de desembre de 1645. Es trobava ben registrat al *Repertori municipal*, al núm. 49 del calaix 1. Avui, però, no hi consta cap exemplar a Tarragona, que nosaltres coneguem. El *Repertori* afegeix un parell de comentaris indicadors d'on se'n poden trobar altres còpies. En primer lloc, constava registrat a la Reial Cancelleria de Catalunya, al f. 21 de «Locum III». Sabem, doncs, que es pot trobar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Cancelleria, sèrie Lloctinència (*Locumtinentiam*) núm. 3, i, també, en els registres del Braç Militar de la Noblesa de Catalunya. També diu que el privilegi va ser registrat per Rafael Cases i Antoni Cases.⁵⁹ Efectivament, entre els papers dels notaris Cases, a l'Arxiu Històric Comarcal de Valls, es troba algun trasllat del privilegi.⁶⁰ Aquest serà el que seguirem, l'única còpia que ens ha estat possible de consultar.⁶¹ Es va fer el 1692, amb motiu de ser elegit, CH un dels Cases, Antoni Cases i Lleó. Per a fer valer el títol i que s'enregistrés en el *Llibre verd de la noblesa de Catalunya*, es va acompanyar d'una còpia del privilegi de 1645 que facultava els CH elegits a Tarragona com a nobles en estar equiparats als CHB. En aquest punt, i malgrat que el privilegi era íntegrament en llatí, el text és prou clar.⁶²

ac ex gratia speciali praedicta nostra civitati tarracone, concilio et consulibus ejusdem gratiam concedimus, et facultatem plenariam impartimus quod de quinquenio in quinquenuum possit et valeat eligere, nominare creare, et ordinare unum ex civibus, seu habitatoribus, et naturalibus ejusdem, aut dicti Principatus in Civem honoratum sivit et quem ad modum concessum extitit amnuatum nostre civitati Barchinona, que sie electis, nominatis, creatis et ordinatis, gaudeat et citatus omnibus illis privilegiis, gratiis favoribus, praeminentis praerogativii, immunitatibus et honoribus quibus cives honorat, per concessionem serenissimi Regii Ferninandi... et ejus concilio (de Tarragona) et consilibus, licentiam et facultatem faciendi nominandi, eligendi et creandi per quinque // anum unum ex civibus, aut habitatoribus ejusdem seu verius dicti principatii in civem honoratum cum eisdem et prerogativiiis et honoribus dicta civitatii Barchinone concessii duximii annuendum...

59. *Repertori municipal de Tarragona...*, p. 30.

60. Són a Valls, perquè la nissaga de notaris Cases s'hi traslladar al començar el segle XVIII. Ara el seu arxiu és integrat en el fons Mercader, secció Mercader, sèrie Tarragona, on, a més del privilegi que tractem, es poden trobar notícies interessants sobre el Port de Tarragona, i altres.

61. AHCV, Fons Mercader, secció Mercader, sèrie Tarragona, reg. 1.068, caixa 33, carpeta 1, document primer. Aquest trasllat conté la referència registral «divers XIII, f. CCLXIX», cosa que ens indica la possibilitat que hagués estat novament registrat i es trobi a l'ACA, Reial Cancelleria, 1692, diversorum 13, f. 269.

62. Amb tot, cal aclarir que el lector llatí trobarà nombroses errades a la transcripció. El nostre llatí està molt rovellat, la lletra manuscrita del privilegi és lletra humanística del segle XVII i, sobretot, no se'ns va permetre la possibilitat de fer una fotocòpia dels fulls del privilegi (sols i en bon estat), cosa que ens va fer anar ràpid i ens va impedir treballar a casa i prendre'ns el temps necessari per a acurar-ne molt més la transcripció. És, així mateix, per aquesta causa que no podem reproduir textualment el privilegi en annex al final de l'article, com era el nostre desig inicial.

En el que podria considerar-se el preàmbul del privilegi, el text ja fa referència a l'esforç dels tarragonins en els dos setges soferts durant la Guerra dels Segadors:

Cum dives et tarracone habitatoris in bellii Principatii Cathalonia adversus dominum nostrum regem naturalem Philippum quartum cognomento magnum, et signanter in obsidionibus annorum mil[esimu]m sex[centesi]mi quadragessimi primii et mil[esimu]m. sex[centesi]mi quadragessimi quarti, per audaciisimus hostes Francos, cui suis classibus eos extruere, et civitatem intrare cerrabantur, et masibus iam tame opprosi, jam animo constituti libenti, non vivere pemitebat, hostes ipsos effuso sanguine deballantes, amoremque et fidelitatem demonstrantes iovitam et oper equo animo obtulerint...

27

Els privilegiats amb la ciutadania honrada

El 27 d'agost de 1647, el Consell tarragoní acordava limitar únicament a les persones naturals i habitants de la ciutat la possibilitat de ser elegits ciutadans honrats. A la segona elecció d'un CH, el 1652, van acordar fer la votació «en alt» i reunir-se per a executar aquella prerrogativa quinquennal el dia de l'Epifania (Tots reis).⁶³

Durant els anys que es va anar exercint la facultat del privilegi, van ser més d'una les qüestions que van sorgir. A la del 1657, els consellers van dubtar del seu dret, i una consulta als advocats de la ciutat els va aclarir de la vigència del privilegi. El 1662, el doctor en medicina Vicenç Falconer oferí quatre-centes lliures per a rebre la CH d'aquell quinquenni. La seva oferta va ser desestimada.⁶⁴

No ens aturarem ara a fer ampliacions biogràfiques de cada un dels beneficiats amb el privilegi de CH pel Consell de Tarragona. El llistat que exposem tot seguit ha de ser la pauta per a ulteriors treballs que apuntin en aquest sentit. La via d'investigació queda, doncs, expedita i llesta per al bastiment d'una possible monografia sobre la petita noblesa local.

En el quadre següent ordenem, de cada un dels catorze CH que van ser elegits: la data de l'elecció, el nom, l'ofici i la condició del beneficiat.

CHT	DATA DE L'ELECCIÓ	NOM DE LA PERSONA ELEGIDA	OFICI O CONDICIÓN
1r.	6-1-1647	Agustí Gatell	Doctor en medicina
2n.	6-1-1652	Jaume Ollana	Notari
3r.	6-1-1657	Francesc Carrera	Mercader
4t.	6-1-1662	Magch. Josep Claver	Doctor en drets
5è.	6-1-1667	Magch. Pau Hortonedá	Batxiller en lleis
6è.	6-1-1672	Magch. Josep Ferrer	Doctor en medicina

63. AHPT, Actes del Consell, 1646-1647, f. 22; i 1651-1654, f. 41.

64. AHPT, Actes del Consell, 1655-1660, f. 42; 1660-1663, f. 39.

7è.	6-1-1677	Magch. Vicenç Falcone	Doctor en medicina
8è.	6-1-1682	Jaume Alberich	Doctor en drets
9è.	6-1-1687	Rafael Cases	Notari
10è.	6-1-1692	Capità Antoni Cases	Notari
11è.	6-1-1697	Tomàs Canals	Mercader
12è.	6-1-1702	Agustí Borràs	Doctor en medicina
13è.	6-1-1707	Bonaventura Cereso	Mercader
14è.	6-1-1712	Francesc Blanxart	Doctor en drets

Tota la informació suara exposada consta en els llibres d'Actes municipals.⁶⁵ El 1713 la ciutat era ocupada per les tropes borbòniques, que hi van implantar un nou règim governatiu. El 6 de gener de 1717, al so del *Decret de Nova Planta*, els regidors (ja no consellers) van elevar una súplica a la Reial Audiència per a mantenir la vigència del privilegi d'elecció quinquennal d'un CH.⁶⁶ Hem de suposar que la súplica no va ser atesa, perquè mai més no es va tornar a elegir cap CH.

març-abril de 1997

65. AHPT, Actes del Consell: Gatell: 1646-1647, f. 34; Oliana: 1651-1654, f. 41; Carrera: 1655-1660, f. 42; Claver: 1660-1663, f. 39; Hortonedà: 1666-1669, f. 21; Ferrer: 1669-1673, f. 72; Falconer: 1676-1679, f. 22; Alberich: 1679-1684, f. 92; Rafael Cases: 1684-1690, f. 88—també consta inscrit en el *Llibre vert de la noblesa de Catalunya*, f. 326—; Antoni Cases: 1690-1695, f. 58—*Llibre vert*, f. 326—; Canals: 1695-1700, f. 65—*Llibre vert*, f. 326—; Borràs: 1702-1704, f. 20; Cereso, 1704-1707, f. 188; Blanxart: 1712-1713, f. 43.

66. AHPT, Actes del Consell, 1715-1718, f. 84.